

I oktober var höstmarknaden, då man handlade inför vintern på marknaden och samtidigt passade på att ekipera sig. Då kom knallarna rännandes från Sjuhäradsbygden och det var inte för ros skull de gick där. För att sälja resår i metervara på en marknad behövdes allt en riktig knalle med svada. Man fick både glo och gapa samt kunde köpa sig lite tid. Människor kom in till Trollhättan från socknarna runtom. In kom bönder från Åsaka och Velanda, från Flundre ja ända ifrån Vänersborg och det blev hög kommers och livat med mycket marknadsgyckel när man torgförde varorna. Marknadsskojarna skrattade med hela ansiktet, ty att sälja och köpa var en sann glädje.

Man tog sig till marknaden med **buss** eller åkte med dem som ägde en bil. Marknaden öppnades på morgonen med att alla gårdfarihandlare drog dit sina stånd med hästar och kärror, vagn efter traktor eller dragkärror. Alla kunde handla eller bara strosa runt och titta. Det fanns vissa talesätt som alltid kom i svang när marknaden bar till: Dom förstår varann som två tjuvar på en marknad. Många går till marknaden, men får inte betala samma pris. Ibland kan det ligga lite tryckt stämning på en marknad och köplusten blir slö och säljformågan vill inte komma igång, särskilt om det var dåligt väder som inte lockar till köpenskap. Då drar sig **rufflare** iväg därifrån. **Ficktjuvarna** hade också marknad och härjade där det var flest folk i klungor som lyssnade på en försäljare med högljudd svada, då var det lätt att sno ur alla fickor. Polis **Henningson** övervakade och rörde sig i närheten ty han visste vart ficktjuvarna hade sin gång. Henningson tyckte nog att lugnet kunde råda på marknaden, där han gick omkring med sin svarta rock och polishatt med det blanka brättet. Det fanns en gammal lag från förr att marknadsbesökare skulle ha rätt att vara okränkbar och att marknadsfred och frid skulle lysa. Han höll som vanligt sina händer bakom ryggen och trummade med dem.

Nära körveboa mot Kungsgatan höll alltid **zigenaren** till som blåste upp ballonger. **Han hade kullrig hatt och var svartmuskig med en kavaj, väst inunder och en klocka som hänge i en kedja till bröstfickan.** Han hade en gråbrun stor metallflaska med heliumgas i. Runt magen hade han ett tjockare rep där han knöt fast de uppblåsta ballongerna i sina snören. Ibland hände olyckor och då sa det pang och en ballong föll död ner. Det fanns rackarungar som ville ha lite lattjo och sköt på ballongerna med hjälp av gummiband och småsten.

I hörnet vid Drottningtorget mot Weibulls fanns ett litet tält där **Zingoalla** höll till. Kom och spå dig. Vill du veta din framtid? stod det på en kartongbit utanför tältet. I en fliköppning stod det en zigenardam på svullna fötter i för små högklackade uttänjda skor och sög på en suckande pipa. Runt hennes lilla område höll blegarna till, det var barn och gamla som var nyfikna på den färgglada ståten. På bakhuvudet hade zigenarmamsellen en sjalett och från öronen hängde guldringar och smycken i flera rader. Runt armarna var det breda guldarmband i fina länkar. Hennes stora tunga kjol var mörk, men blusen hade mycket färgade blommor och många veck. Med breda fötter i för små skor med höga sneda klackar berättade hon om framtiden med sin mörka väsande romanesröst. Får jag spå dig lilla vän, sa hon. Hon tittade på handens Aplinje för att berätta om ödet och finurligt få fram, om den som ville bli spådd hade pengar. Sedan tittade hon på Hjärtlinjen om den korsades eller var avhuggen, då visste hon om personen skulle bli lycklig eller om kärleken skulle dö. Hon tittade med sina stora rullande ögon och bestämde huruvida sanningen skulle sägas eller

förbättras. Såg hon många små streck på Ödeslinjen då berättade hon om alla små blommor - barn som skulle komma till världen och bli rika.

Men hon berättade också att de många barnen skulle innebära många tårar, men att allt skulle ordna upp sig. Naturligtvis var det många fina fester och mycket pengar inblandade i råden också. Så tände hon sin pipa och sög in röken samt räckte fram sin hand och sa att det blir 10 kronor. Zigenarna bodde i tältläger i början på Sandhem, där de hade flera stora amerikanska bilar men även hästar.

Bykbräden av trä med vågig tvättplåt hade en dålig åtgång, medan däremot trätofflor från Båstad slet folk i för att få rättan storlek. I ett stånd hade man färska lingon från Koberg i en stor hög som mättes med metallskopa som var märkt med 1 kvarter, och intill fanns färdig lingonsylt i glasburk med rutigt papper och gummiband till lock.

Gyngetrasor av lin var upphängda på ett snöre till allmän beskådan och det behövdes bara lite, lite såpa för att få skinande rent överallt med hjälp av denna tvättrasa. Och det fanns trasor i stora marknadskistor som såldes av den skevbente knallen från Markaryd.

Den långa **piassavakvasten** hade sina borststrån fästade vid en träplatta. Den använde man för att sopa i trappor, i bykrummet och i farstun. Flera piassavakvaster stod uppställda med ett snöre för att hålla dem tillsammans. Det kunde bli besvärligt att gå omkring med en kvast på marknaden, så det fick man köpa när man skulle hem medbussen. Där kunde man lätt bli uppskörtad med någon krona. På en stor skylt kunde man läsa: En äkta Piassavakvast – sopar alltid torrt och rent.

På ett ställe mitt emot IOGT-huset såldes **salt sill** som hölls i hinkar. Det var en bohusländsk fiskare som sjöade: *Köm å köb nu när sella gått tell. Kom å köb å den goa sella frå di brådupa havet. Gjør som ja sier å bare köb.* Han var en riktig bondfångare och sa rätt som det var: *Damen ii den röa kappen söm ser så ärlier ut, ska ho ha ena sill? Men skam ti siandes, så skull ja inte villa sälja bort denne goe sella igentligen uttan ha den sjöler.*

Fågelvisslan som killarna hade på tungan gav ett högt visselljud och kunde användas för att vissla på en fjälla eller göra sig märkvärdiga. Rätt som det var kom **Nisse Dahl** på sin cykel. Han gick av där det fanns en hel del folk och ställde sig på sin tumme på cykelsadeln medans benen stod rätt ut i luften. **Stora Skjorta** satt i allén och brummade åt alla som gick nära honom intill soffan där han satt i sin stora mörkgrå paj och åt tjockt med senap på kokt korv, mos och bröd. Det var lite blåskallt men han hade värmt sig inombords med allehanda öldrycker och var full som en kastrull. Till varann sa **månglarna**, ”det var huggarn vad ni har skruvat upp priserna”. De rörde om i sina skrammelburkar med kopparmynten och silvermynten blandade. Några såg sina liv som en ständig vandring på en marknad. Ibland hördes lovorden då man var nöjd med sitt köp. Men då hördes någon säga: Beröm inte marknaden förrän den är hållen. I nordvästra hörnet stod de som ville visa sina konster med en Kalmartrissa. En röd jojo som gick i spinn var varje killes dröm. Man rullade och rullade upp snöret och kastade ner och försökte få den upp igen, ibland gick det sådär men oftast misslyckades det. Det gällde att köpa med sig en trissa hem till kvarteret och visa kompisarna att man var en hejare på jojo. I Marknadsboden blev det ibland högljudda diskussioner om trissans förträfflighet eller pris.

Ett å annat **marknadsfruntimmer** stod i ett hörn nära bussarna intill taxibilarna, men det var ingen som tilltalade dem. De kom med tåget från Göteborg och hade fina lackhandväskor och var hårt sminkade med stora rödmålade läppar. Jo en och annan suput var allt framme och sa

att de var granna, men kvinnemask är marknadsbrask. Marknadstiggarna höll sig ifrån polisen och stod där folk gick av bussarna och smusslade i sina trasor.

Siluettklipparn satt på en pall med en vacker stol framför sig, där den som ville bli avbildad satt i allsköns ro. Siluetten avslutades med att den svarta figuren sattes upp på ett vitt papper med en liten målad ram runt. Han höll det svarta pappbladet där siluetten klipptes i sin vänstra hand och saxen rörde sig flinkt och snabbt i den högra. Skoputsarstolen hade inte många kunder. Knappt någon ville ha sina fina bästskor nypustade på marknaden. Ty man visste att dammet la sig snabbt därpå igen.

Frälsningsarmén fanns med mitt på marknaden i torgsång, och sjöng sina glada sånger. Barnatro, barnatro till himmelen du är en gyllne bro, samt Gyllne morgon. De var Guds egna soldater och de har en gedigen social verksamhet för alla fattiga och utstötta. Oftast var det tre kvinnor och en officer som sjöng och spelade gitarr. De sjöng så kristeligt grant. De hade med en bössa som de ibland sträckte fram. De sålde tidningen Stridsropet som de höll fram lite försiktigt. Mellan sångerna sa dom att, *man kan alltid predika om Guds kärlek för dem som fryser och är hungriga, ty de hör himmelriket till.*

Tyske **Magnetisören** var kvacksalvare och hypnotisör. Han kunde bota sjukdomar med sina underkurer och ett vitt salt som långsamt skulle omröras med vatten. Qvinnfolken svärmade runt denne undersköne karl som var gift för hundrade gången och levde i ständigt äktenskaps-trassel. Han ropade och skrek om drottningen av Frankrike som idag levde i högönsklig välmåga sedan hon botats från sina nervösa besvär i huvudet och magen med hjälp av Hoffmans droppar. Han hade seanser med klärvojans, där han uttydde olika ords härledning för livets besvärligheter. *Nu, nu ser jag, att kosmos kommer med strålar in från kosmos till ditt huvud och botar det. Det ryktades om att polisen varit efter honom för att han lovat runt och hållit tunt för en blind person, som ännu inte kunde se.*

Marknadsgotter skulle man ha. I ett av marknadsstånden såldes röda knäckäpplen och där var många barn församlade. Knäckäpplena var uppsatta på en liten smal träpinne. Ibland köpte man ett knäckäpple och delade på. Rättvist kunde det aldrig bli så det var en del tårar. Naturligtvis måste man ha en gotta när marknadsstålarna tryckte i fickan. Man gick fram och bad att få en liten påse med karameller och man kunde välja mellan de vanliga bruna och de med färger av alla de slag. Ibland var karamellerna enkla fyrkantiga sockerkokta, men ibland var det mer påkostade karameller med papper runt och en liten vers på pappret. Hemkokta marknadskarameller smakade bäst. *Nä, de köstar knappt inget, men köp me en pöse karameller hem te di lessna ongarna, sa säljaren.* Och var man fästeman och möa då skulle man köpa en marknadsgåva. Det kunde vara vanligt krimskrams, men det glänste och glittrade som renaste gull. *Fästman å möa, rodde till öa, när dom kom iland, kysste dom varann, sjöng ungarna.* På marknadskaramellens papper kunde det stå en liten vers som; Det skönaste av jordens smärta är att ha ett litet hjärta. En granner påse med konfekt var alltid fint att ståta med i lomman när man mötte sin käresta.

Marknadspepparkaka, den äkta från Kungälv skulle det vara. Säkert sa man att en stor bit pepparkaka efter julmaten blev man både snäll och frisk av. Förr i världen var det peppar i pepparkakan, men numera var det mest kanel och ingefära. Ingefära motverkade vanlig

förstoppning. Pepparkakan hade en medicinsk effekt och var ett fint botemedel mot nedstämdhet och depression. Därför sa man att man blir snäll och glad av pepparkakor. Och hade man det minst ont i tänderna, så var pepparkaka ett lämpligt botemedel. Man köpte även marknadspepparkakor som bakats på stora plåtar och skurits i lämpliga längder för att ha till skvallerkaffet eller dricka mjölk till.

Skärsliparen slipade allt från knivar till saxar. Det var ofta en gammal person som vandrade omkring med sin cykel för att slipa på gårdarna. Han hade en kärra med ett sliphjul som han på något sätt monterade upp och slipade med hjälp av att trampa på sin cykel. De var de första som kom på de bistra kalla dagarna i vårsolen. Skärsliparen gick in i husen och knackade på samt erbjöd sina sliptjänster på sin trampmaskin. Ofta hade de bidat sin tid på vintern och var nu väldigt pratsjuka mot både barn och kärringar. Ibland spreds varningar mellan kvinnorna i husen, att dom där skärsliparna, ville polisen gärna tala med om deras skumraskaffärer. Mästerskärsliparen kom från Uddevalla med tåget och hade dragit sina verktyg med slip från järnvägsstationen.

Ost från Holland att sparas till julhelgen. Ostmånglaren hade många upprullade ostar i sitt salustånd. *Köp juleosten redan nu. Lägg den i skafferiet och tag fram världens goaste juleost på julafton, sas det.* Det var Kirsten från Holland som pratade och pratade. Han sa jämt att osten från Edam skulle en äta te ärter med fläsk å råer sill. *Vassego lella frua å känn på kvalisorten. Inte för hård o du ska kunna göra ett litet draaande i osten me nyporna.* Många kvinnfolk utifrån köpte ost och la undan längst ner i skafferiet. För dem som bara gick förbi saluståndet, gjorde Kirsten narr av och skramlade med pengaburken. *Du får la ligga i om vintern, så du har rå med juleosten,* sa han.

Det gick mycket rykten om och kring gycklet vid marknader i Sverige. En Andersson dog av köld när han druckit mycket **brännvin** vid Gunnarps marknad. Och Johan från Håbbyn blev ihjälslagen när han gruffat vid Uddevalla marknad. Där hade de haft en björn som både kunde gå på två ben och som kunde dansa. Erk råkade i slagsmål och slogs ihjäl av råbarkad yngling vid marknaden i Annelöv. Ofta var marknadsbesökande ynglingar beväpnade upp till tänderna när de skulle gå på marknaden. Besynnerligt glada var många i alla fulla fall.

Referenser: SAOB 1948.

www.slaktdata.org

Innovatums bildarkiv.